

**Сумський державний університет
Медичний інститут
Кафедра громадського здоров'я**

Державне страхування на випадок безробіття

**СТ. ВИКЛАДАЧ
СМІЯНОВА О.І.**

Соціальне страхування на випадок безробіття розвивається у складному інституційному середовищі. При обмежених можливостях працевлаштування та низькій заробітній платі близько 2 млн. економічно активних громадян у віці 20-49 років працюють за кордоном. Дані Держкомстату свідчать про те, що рівень безробіття в Україні знижується, але ситуація на ринку праці критична.

Сучасний етап розбудови в Україні дієвої моделі зайнятості ґрунтується на основі соціального страхування на випадок безробіття. Це один з основних видів соціального страхування, у межах якого забезпечується реалізація громадянами права на зайнятість та працевлаштування.

За змістом Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» соціальне страхування на випадок безробіття – система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Для управління соціальним страхуванням на випадок безробіття, збору та акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, здійснення виплат матеріального забезпечення та надання соціальних послуг з 1 січня 2001 р. запроваджена система загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, почав функціонувати Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (ФСС ВБ), який є правонаступником Державного фонду сприяння зайнятості населення. Він є цільовим централізованим страховим фондом, некомерційною самоврядною організацією.

Основними напрямками діяльності фонду є управління соціальним страхуванням на випадок безробіття, збір і акумуляція страхових внесків, контроль за використанням коштів, виплата матеріального забезпечення та надання соціальних послуг, виконання інших функцій згідно з статутом. Держава є гарантом забезпечення застрахованих осіб та надання їм відповідних соціальних послуг.

Управління ФСС ВБ здійснюється його правлінням, виконавчою дирекцією та її робочими органами.

Законодавство про страхування на випадок безробіття складається з Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» (визначає правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття), Закону України «Про зайнятість населення» та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері страхування на випадок безробіття.

Застраховані особи — наймані працівники, а у випадках, передбачених Законом, також інші особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України), на користь яких здійснюється страхування на випадок безробіття. Представниками застрахованих осіб є профспілки, їх об'єднання чи інші уповноважені найманими працівниками органи.

Страхувальники — роботодавці та застраховані особи, які відповідно до Закону сплачують страхові внески.

Страховик — Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Страховий випадок — це подія, через яку:

- застраховані особи втратили заробітну плату або інші, передбачені законодавством України доходи внаслідок втрати роботи з незалежних від них обставин та зареєстровані у встановленому порядку як безробітні, готові та здатні розпочати відповідну роботу і дійсно шукають роботу;
- застраховані особи опинилися у стані часткового безробіття;
- втрата роботи з незалежних від застрахованих осіб обставин;
- припинення трудового договору.

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» **джерелами формування коштів ФСС ВБ** є:

- страхові внески страхувальників — роботодавців, застрахованих осіб, що сплачують на умовах і в порядку, передбачених законодавчими актами;
- асигнування Державного бюджету України;
- суми фінансових санкцій, застосованих відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», Закону України «Про зайнятість населення», інших законів до підприємств, установ, організацій та фізичних осіб за порушення встановленого порядку сплати страхових внесків та використання коштів ФСС ВБ, недотримання законодавства про зайнятість населення, а також суми адміністративних штрафів, накладених на посадових осіб та громадян за такі порушення;

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» джерелами формування коштів ФСС ВБ є:

- дохід, одержаний від тимчасово вільних коштів ФСС ВБ, у тому числі резерву коштів, на депозитному рахунку;
- благодійні внески підприємств, установ, організацій та фізичних осіб;
- інші надходження відповідно до законодавства України.

Розміри внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття:

- для роботодавців – **1,6%** від суми фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, що включають витрати на виплату основної та додаткової заробітної плати, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі, які визначаються згідно з нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до Закону України «Про оплату праці»;

Розміри внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття:

- для найманих працівників – **0,6%** від суми оплати праці, що включає основну і додаткову заробітну плату, а також інші заохочувальні та компенсаційні виплати (у тому числі в натуральній формі);

Розміри внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття:

- для осіб, які беруть участь у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні на випадок безробіття на добровільних засадах, забезпечують себе роботою самостійно, фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, осіб, які виконують роботи (послуги) згідно з цивільно-правовими угодами, а також громадян України, які працюють за межами України та не застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування країни, в якій вони перебувають – **2,2%** від суми оподаткованого доходу (прибутку), обчисленого відповідно до чинного законодавства України.

Соціальному страхуванню на випадок безробіття підлягають особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту), цивільно-правового договору, включаючи тих, які проходять альтернативну (невійськову) службу, а також тих, які працюють неповний робочий день або неповний робочий тиждень, та на інших підставах, передбачених трудовим законодавством, військовослужбовці (крім військовослужбовців строкової служби), особи, які забезпечують себе роботою самостійно, та фізичні особи – підприємці. Особам, які підлягають страхуванню на випадок безробіття, видається свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке є єдиним для всіх видів соціального страхування.

Крім застрахованих осіб, право на забезпечення та соціальні послуги має також молодь, яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби і яка потребує сприяння у працевлаштуванні на перше робоче місце у разі реєстрації в установленому порядку відповідних осіб як безробітних.

Члени особистого селянського та фермерського господарства, якщо вони не є найманими працівниками, громадяни України, які працюють за межами України та не застраховані в системі соціального страхування на випадок безробіття країни, в якій вони перебувають, мають право на забезпечення за умови сплати страхових внесків, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Працюючі пенсіонери у разі звернення до державної служби зайнятості за сприянням у працевлаштуванні мають право на соціальні послуги щодо пошуку підходящої роботи, перенавчання та підвищення кваліфікації, а також на інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням профілактичні заходи.

Основні види соціального захисту (забезпечення та соціальних послуг) у системі соціального страхування на випадок безробіття:

- допомога по безробіттю, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності;**
- допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні;**
- професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації у професійно-технічних та вищих навчальних закладах, у тому числі в навчальних закладах державної служби зайнятості, на підприємствах, в установах, організаціях; профорієнтація;**
- пошук підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні, у тому числі шляхом організації громадських робіт для безробітних;**

Основні види соціального захисту (забезпечення та соціальних послуг) у системі соціального страхування на випадок безробіття:

- надання роботодавцям, які працевлаштовують окремі вразливі категорії громадян у сфері зайнятості, компенсації;**
- надання роботодавцям – суб'єктам малого підприємництва, які працевлаштовують безробітних, компенсації у порядку, передбаченому законом;**
- надання громадянам віком старше 45 років, страховий стаж яких становить не менше 15 років, ваучера для підтримання їх конкурентоспроможності шляхом перепідготовки, спеціалізації, та підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності;**
- інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням.**

При виникненні страхового ризику Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття може здійснювати заходи, спрямовані на запобігання настанню страхових випадків, у межах коштів, передбачених бюджетом Фонду на такі цілі.

До **профілактичних заходів** належать: фінансування витрат роботодавця на оплату праці працівників, яких з метою запобігання вивільненню тимчасово переведено за їх згодою на іншу роботу (до 6 місяців протягом року) за умови збереження за ними основного місця роботи; фінансування витрат роботодавця на професійну перепідготовку або підвищення кваліфікації працівників, щодо яких є загроза вивільнення у зв'язку з реорганізацією або перепрофілюванням підприємства, тимчасовим припиненням виробництва, за умови збереження за працівниками місця роботи; інші профілактичні заходи, визначені правлінням Фонду.

Страхування на випадок безробіття здійснюється за принципами:

- 1) надання державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав;**
- 2) обов'язковості страхування на випадок безробіття всіх працюючих на умовах трудового договору (контракту) та на інших підставах, передбачених законодавством про працю, за цивільно-правовим договором, військовослужбовців (крім військовослужбовців строкової служби), осіб, які забезпечують себе роботою самостійно, фізичних осіб – підприємців, а також добровільності такого страхування громадянами України, які працюють за межами України, членами особистого селянського та фермерського господарства, якщо вони не є найманими працівниками;**
- 3) цільового використання коштів страхування на випадок безробіття;**

Страховання на випадок безробіття здійснюється за принципами:

4) солідарності та субсидування;

5) обов'язковості фінансування Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття витрат, пов'язаних з наданням матеріального забезпечення у випадку безробіття та соціальних послуг в обсягах, передбачених Законом;

6) паритетності в управлінні страхуванням на випадок безробіття держави, представників застрахованих осіб та роботодавців;

7) диференціації розмірів виплати допомоги по безробіттю залежно від страхового стажу та тривалості безробіття.

Розмір і порядок матеріального забезпечення на випадок безробіття залежить від розміру страхових внесків та страхового стажу застрахованої особи, тобто період (строк), протягом якого особа підлягала страхуванню на випадок безробіття та за який щомісяця сплачено нею та роботодавцем страхові внески в сумі не менш як мінімальний страховий внесок.

До страхового стажу прирівнюється трудовий стаж, набутий працівником за час роботи на умовах трудового договору (контракту) до набрання чинності Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття».

Період відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, отримання виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, крім пенсій (за винятком пенсії по інвалідності) та виплат за страхуванням на випадок безробіття, включається до страхового стажу як період, за який сплачено страхові внески виходячи з розміру мінімального страхового внеску.

Право на допомогу по безробіттю залежно від страхового стажу мають застраховані особи, визнані в установленому порядку безробітними, страховий стаж яких протягом 12 місяців, що передували реєстрації особи як безробітної, становить не менше ніж шість місяців за даними Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування. Таке право зберігається у разі настання перерви страхового стажу з поважних причин, якщо особа протягом місяця після закінчення цієї перерви зареєструвалась в установленому порядку в державній службі зайнятості як безробітна.

Поважними причинами є:

- навчання у професійно-технічних та вищих навчальних закладах, клінічній ординатурі, аспірантурі, докторантурі з денною формою навчання;
- строкова військова служба;
- здійснення догляду непрацюючою працездатною особою за інвалідом I групи або дитиною-інвалідом віком до 18 років, а також за пенсіонером, який за експертним медичним висновком потребує постійного стороннього догляду;
- інші поважні причини, передбачені законодавством України.

Загальна тривалість виплати допомоги по безробіттю не може перевищувати 360 календарних днів протягом двох років, а для осіб, зазначених у частині другій статті 6 цього Закону, – 180 календарних днів. Для осіб передпенсійного віку (за 2 роки до настання права на пенсію) тривалість виплати допомоги по безробіттю не може перевищувати 720 календарних днів.

У разі чергового визнання в установленому порядку застрахованої особи безробітною у межах двох років, протягом яких виплачується допомога по безробіттю, тривалість її виплати враховується сумарно. У разі зміни застрахованою особою місця проживання виплата допомоги по безробіттю продовжується після реєстрації її в установленому порядку як безробітного за новим місцем проживання. Допомога по безробіттю може виплачуватися одноразово для організації підприємницької діяльності безробітними, які не можуть бути працевлаштовані у зв'язку з відсутністю на ринку праці підходящої роботи. Ця допомога виплачується особам, яким виповнилося 18 років, за їх бажанням.

Застрахованим особам розмір допомоги по безробіттю визначається у відсотках до їх середньої заробітної плати (доходу), визначеної відповідно до порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затвердженого Кабінетом Міністрів України, залежно від страхового стажу:

- до 2 років – 50%;**
- від 2 до 6 років – 50%;**
- від 6 до 10 років – 60%;**
- понад 10 років – 70%.**

Допомога по безробіттю виплачується залежно від тривалості безробіття у відсотках до визначеного розміру: перші 90 календарних днів – 100%; протягом наступних 90 календарних днів – 80%; у подальшому – 70%.

Одноразова виплата допомоги по безробіттю для організації безробітним підприємницької діяльності здійснюється у розмірі допомоги по безробіттю, нарахованої відповідно до цієї статті, у розрахунку на рік. Порядок надання допомоги по безробіттю, у тому числі одноразової її виплати для організації безробітним підприємницької діяльності, встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, за погодженням з правлінням Фонду.

Законом України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" передбачені підстави для *припинення, скорочення чи відкладення виплат* матеріального забезпечення на випадок безробіття.

Виплата допомоги по безробіттю припиняється у разі:

- 1) працевлаштування безробітного;**
- 2) поновлення безробітного на роботі за рішенням суду;**
- 3) вступу до навчального закладу на навчання з відривом від виробництва;**
- 4) відрахування з навчального закладу;**
- 5) призову на строкову військову або альтернативну (невійськову) службу;**
- 6) набрання законної сили вироком суду про позбавлення волі безробітного або направлення його за рішенням суду на примусове лікування;**

Виплата допомоги по безробіттю припиняється у разі:

- 7) призначення чи отримання права на призначення пенсії за віком, у тому числі на пільгових умовах, пенсії за вислугу років або досягнення особою встановленого законом пенсійного віку;**
- 8) призначення виплати на підставі документів, що містять неправдиві відомості;**
- 9) подання письмової заяви про бажання здійснювати догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку;**
- 10) подання письмової заяви про відмову від послуг державної служби зайнятості;**
- 11) зміни місця проживання;**
- 12) закінчення строку їх виплати;**

Виплата допомоги по безробіттю припиняється у разі:

- 13) зняття з обліку за невідвідування без поважних причин державної служби зайнятості 30 і більше календарних днів;**
- 14) відмови безробітного від двох пропозицій підходящої роботи або від двох пропозицій проходження професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації за направленням державної служби зайнятості, у тому числі осіб, які вперше шукають роботу та не мають професії (спеціальності);**
- 15) відмови від роботи за спеціальністю, професією, набутою після професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації за направленням державної служби зайнятості;**
- 16) смерті безробітного.**

Виплата допомоги по безробіттю припиняється на період призначення безробітній жінці допомоги по вагітності та пологах, допомоги по догляду безробітним за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Законом також передбачено, що відповідна виплата у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації відкладається на строк, що дорівнює періоду, протягом якого застрахованій особі відповідно до законів надається вихідна допомога або інші виплати при звільненні з підприємств, установ і організацій або закінченні строку повноважень за виборною посадою, що забезпечують часткову або тимчасову компенсацію втраченого заробітку.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

